

De drie GODDELIJKE deugden

Tijdschrift van de heemkundekring
NICOLAUS POPPELIUS
van Ravels, Weelde en Poppel

Vierde jaargang - Verschijnt driemaandelijks

Nr. 13 - 15 september '99

HEEMKUNDEKRING NICOLAUS POPPELIUS

Postadres en Museum: Torenstraat 12, 2381 Weelde

Rekeningnummer: 733-3522204-67

Abonnement Tijdschrift + Lidgeld Heemkundekring: 600 frank

BESTUUR:

Voorzitter: Laurent Woestenburg, Beatrijs van Nazarethlaan 2, 2382 Poppel	656993
Secretaris: Ria Verheyen, Welvaartstraat 14, 2300 Turnhout	421839
Penningmeester: Agnes Luyten, Berkenlaan 91, 2380 Ravels	658346
Leden: Jos Nooyens, Overbroek 15B, 2382 Poppel	658636
Frans Slegers, Steenweg op Weelde 60, 2382 Poppel	655751
Peter Van Baelen, Weeldestraat 35, 2381 Weelde	655161
Leo van den Berk, Mierdsedijk 111, 2382 Poppel	656954
Adriaan Van Gils, Klein Ravels 109, 2380 Ravels	655258
Marc Van Gorp, Grote Baan 97, 2380 Ravels	656905
Marc Vermeeren, De Meerkens 10, 2382 Poppel	658838
Magda Vloemans, Turnhoutseweg 2, 2381 Weelde	655156

REDACTIELEDEN:

Bert Bogaert, Tulderheyde 25, 2382 Poppel
Louis Schats, Zandoerleseweg 5, 5511 AA Knegsel (Nederland)
Frans Slegers, Steenweg op Weelde 60, 2382 Poppel
Jos Nooyens, Overbroek 15B, 2382 Poppel
Walther van Hulten, Aarledijk 34, 2382 Poppel
Marc Vermeeren, De Meerkens 10, 2382 Poppel
Laurent Woestenburg, Beatrijs van Nazarethlaan 2, 2382 Poppel

VORMGEVING EN REDACTIEADRES:

Marc Vermeeren, De Meerkens 10, 2382 Poppel

VOORRADIGE PUBLICATIES:

Jaargang 1 "De Drie Goddelijke Deugden": 600 frank
Jaargang 2 "De Drie Goddelijke Deugden": 600 frank
Jaargang 3 "De Drie Goddelijke Deugden": 600 frank
De Drie van het Noorden: 200 frank
Ontwerp omslag: ARTI-LINE Beerse
ISBN: D/1996/4081/1

Inhoudsopgave

1. Sint-Jan van Weelde-Straat tussen 1896 en 1951	blz.1
2. De Koninklijke Fanfare "De Verenigde Vrienden" uit Poppel	blz.6
3. Vierhonderd jaar Dickens te Ravels en te Weelde	blz.15
4. Ravels, Weelde, Poppel "Toen en Nu"	blz.21
5. Verdachte privileges voor de Vrijheid Weelde	blz.24
6. Het ontstaan van de vaart en de kleinijverheid te Ravels en Oud-Turnhout	blz.28

Sint-Jan van Weelde-Straat tussen 1896 en 1951 (11)

door Laurent Woestenburg

Een vreemde tegenstelling

Louis Tubbax beschrijft in zijn dagboek twee merkwaardig tegengestelde bewegingen. Enerzijds vindt hij, dat "rechtvaardigheid en naastenliefde een felle deuk krijgen" tijdens de oorlogsjaren. Vele boeren "stapelen hopen geld" op door de handel op de zwarte markt en afgeladen volle trams en autobussen voeren kooplieden-smokkelaars aan. Erger nog, hij stelt vast, dat in de herbergen en privéwoningen voor grof geld gespeeld en op grote schaal verteerd wordt. Hij beklaagt er zich over, dat preken en sermoenen niet baten. Anderzijds is de kerkgang in Sint-Jan zo massaal, dat de kinderen geen plaats meer vinden in de missen en dat hij verplicht is om op 4 juni 1941 naast de drie bestaande missen op zondag nog een kinderviering in te voeren. Vier missen dus op zondag, terwijl de bevolkingsaan groei in die parochie toch niet zo spectaculair is. Hij krijgt zelfs hulp vanuit het seminarie van Hoogstraten in de persoon van E.H.Jozef Lauwerysen. "*Het zijn sterke benen die te Weelde weelde kunnen dragen*" zucht de pastoor.

Een vliegtuig crasht in de Koning-Albertstraat

Op 11 mei 1943 stort 's nachts in de Koning Albertstraat een aangeschoten Engels vliegtuig neer op de bakkerij van Corneel Van Tigchelt. Omdat Corneel zelf zich achter de woning bevindt, overleeft hij de ramp. Zijn vrouw, Theresia Van Gils, en zijn dochttertje Annie komen om in de brandende woning en het inslapend nichtje Theresia Willems wordt met zware brandwonden uit het huis gehaald. Tubbax merkt op, dat deze gebeurtenis de mensen zodanig opschrikt, dat zij nu weer plots beseffen, dat het echt wel oorlog is.

Bakker Corneel Van Tigchelt.
De oven bedienen moest voort in open lucht.

De houtzagerij Jansen tegenover de bakkerij wordt door de crash eveneens omgeschapen tot een ruïne

De Weeldse twistpartijen laaien weer op

Op 16 december 1943 verkoopt de pastoor de pastorie die hijzelf heeft laten bouwen aan de Koning Albertstraat en koopt van gewezen gemeenteontvanger Edmond Swaan het huis naast de Sint-Janskerk. Dat lijkt hem de ideale pastorie te zijn. Om zijn tuin wat te kunnen vergroten huurt hij van de kerkfabriek van Sint-Michiël, die er de eigenaar van is, de grond rond de kerk. Daarop laat de pastoor een muurtje met een toegangspoortje bouwen tussen de kerk en de schuur van de familie Hofkens en een afsluiting plaatsen rond het hele perceel.

Dat is buiten de politiek gerekend, want meteen komt er opnieuw grote herrie van te Weelde. Guillaume Swaan is namelijk op dit ogenblik als Vlaams-nationalist burgemeester van Weelde. Hij heeft in 1941 de afgezette Jan Van Loon en de interim-burgemeester Jaak Mertens opgevolgd. Samen met Jef Clé, eveneens een Vlaams-nationalist, en Karel Segers-Willemsen regeert Swaan over Weelde. Nu is de burgemeester ook kandidaat-koper van het huis van zijn broer, maar de pastoor is hem voor. Aan de basis ligt natuurlijk het feit, dat Edmond Swaan een fervente vaderlander is en dus in zijn politieke overtuiging lijnrecht tegenover zijn broer Guillaume staat. Met de bedoeling de verkoop ongedaan te maken beweert de burgemeester, dat de grond rond de Sint-Janskerk niet van de kerkfabriek is, maar toebehoort aan de gemeente. Daarvoor verwijst hij naar het kadaster. De kerkfabriek mag hem derhalve niet verhuren en Tubbax mag er dus geen muren op bouwen.

Omdat het kadaster geen eigendomsbewijzen oplevert, blijven de pastoors Bouwen (Sint-Michiël) en Tubbax verdedigen dat de kerkfabriek de eigenaar is. Zij steunen zich op allerlei andere bronnen. Een belangrijk argument ligt in een brief van de gemeente aan de kerkfabriek van 7 augustus 1933. Daarin vraagt de gemeente of ze op die grond een kerkhof mag inrichten. Zodoende erkent de gemeente er zelf niet de eigenaar van te zijn. Uiteraard is dat voor de pastoors en de kerkfabriek een doorslaggevend bewijs. Daar wordt dus ook naar verwezen voor de provinciegouverneur, die inmiddels- we schrijven nu al januari 1944- ook al

tussenkomt in het geschil. Deze laatste ontbiedt de beide pastoors, Jan Bax die al sedert 36 jaar voorzitter van de kerkfabriek is en de burgemeester bij zich. Daar wordt vinning gediscussieerd, maar ieder blijft op zijn stelling. De gouverneur komt dan uit de hoek met een heel nieuw standpunt. Hij stelt namelijk dat het niet zozeer gaat om het eigendomsrecht, maar wel om een stedenbouwkundig argument: de muur en de afsluitingen ontsieren de kerk. Hij zal dus een stedenbouwkundige naar Weelde sturen. En die komt er in de persoon van architect René Verbruggen.

Volgens deze man is de eigendomsbetwisting opgelost in het voordeel van de kerkfabriek, maar hij pleit ervoor naast de kerk geen muren te bouwen en de kerk vrij te laten staan voor het zicht. Hij stelt zelfs voor het gemeentehuis af te breken, er een mooi pleintje aan te leggen en de grond waarop het staat, terug te geven aan de kerkfabriek. De pastoors gaan ermee akkoord op voorwaarde, dat er op het pleintje geen kermissen gehouden zullen worden. Verbruggen belooft dit voorstel te Antwerpen te zullen verdedigen. Maar helaas, het blijft alweer stil. Tot de kerkfabriek en de pastoors een brief naar het schepencollege sturen met de vraag de knopen eindelijk eens door te hakken. Maar nee hoor, er komt nog steeds geen teken van leven. Alles blijft dus nog een poos zoals het was. Pas in mei komt de burgemeester met het idee om tussen de pastorie en het gemeentehuis een publieke schuilkelder te bouwen. Dan zal de afsluiting meteen verdwijnen, denkt hij en zal de grond de facto aan de gemeente behoren. Waarop Tubbax naar de burgemeester trekt en er na veel discussie het pleit wint. De schuilkelder komt er niet en het dispuut wordt begraven. Pas na de oorlog, in 1945, zal onder dienstdoende burgemeester Jaak Mertens de grond definitief toegewezen worden aan de kerkfabriek. Het kadaster zal aangepast worden en alles zal beklonken worden voor het vredegericht van Arendonk.

Ondertussen blijft het nog even oorlog

Het jaar 1944 is ook het jaar van Duitse inkwartieringen. De scholen worden leeggehaald om er Duitse soldaten in onder te brengen en de kinderen moeten naar klasjes in de huizen van de inwoners van Sint-Michiël en in de Straat. Emmaüs wordt ontruimd en de zusters gaan tijdelijk een onderkomen zoeken in het Bloksgoor, domein van de familie Van der Vorst, te Zondereigen.

Op 3 oktober rond 10.30 uur komen eindelijk de eerste Poolse soldaten in tanks Weelde binnengereden. Er worden heel wat schoten gelost op nog achtergebleven Duitse soldaten, maar er gebeuren geen noemenswaardige ongelukken, behalve één: 's avonds wordt boswachter Hendrik Willems die nog een paar resterende Duitsers wil vatten, door hen doodgeschoten.

Henri Willems met op de buis van zijn fiets de kleine Theresia Willems die bij de vliegtuigcrash zwaar gewond geraakt.

Weelde herademt na de komst van de bevrijders en toont zich dankbaar omdat het, in tegenstelling tot alle andere omliggende dorpen, gespaard is gebleven van bombardementen, vernieling en grote verliezen van mensenlevens. Albert Lenaerts en Jeanne Willems zijn als politieke gevangenen weggevoerd. Alleen Albert keert niet terug. Jeanne wordt na haar terugkeer uit het concentratiekamp feestelijk ingehaald. Als dank voor het behoud tijdens deze wrede oorlog bouwen de inwoners van de Straat in het Moleneinde een kapel ter ere van Sint-Jan. Daarvoor wordt 40.000 frank rondgehaald. Ze kost evenwel 50.265, 70 frank. Er wordt een beeld in geplaatst van Frans Cox uit Maasniel (NL).

Huldiging van Jeanne Willems na haar terugkeer uit het concentratiekamp

Enkele wetenswaardigheden om af te sluiten

- * In 1948 sterft in de Sint-Jansparochie geen enkele volwassene, wel overlijden er drie kleine kinderen.
- * Volgens de volkstelling van 1947 wonen er op 31 december 1947 in Weelde-Straat 1111 mensen.
- * In de raadszitting van 26 september 1947 beslist de Gemeenteraad om de pastorie van Weelde-Straat aan te kopen. Op 12 juli 1948 wordt de acte verleden. De aankoopprijs bedraagt 390.000 frank. In de acte is bedongen dat dit gebouw steeds pastorie moet blijven.
- * Prinses Josephine, zuster van koning Albert, is benedictinesse op rust in Emmäüs. Zij wordt op 28 mei 1950 tijdens een misviering in Sint-Jan door de bevolking gehuldigd. Enige weken later stuurt ze een check van 3000 frank naar de pastoor voor zijn parochiale werken.
- * In 1950 komt een bekende antiquair en schatter langs en, verbaasd over de mooie beelden in de kerk, schat hij de waarde ervan op ongeveer 70000 frank per beeld.

* Op 30 september 1951 viert de parochie Sint-Jan op grootse wijze haar 25-jarig bestaan. Een rijk versierde Straat, een plechtige mis, de onthulling van het beeld van Sint-Jan-de-Doper en een heuse door Dr.Laurent Van Baelen ontworpen historische stoet maken van de Straat een feestelijke parochie. 's Avonds wordt op het kerkplein op een podium onder leiding van meester Van Beek een door dokter Amandus Van Baelen geschreven cantate uitgevoerd met een plaatselijk samengesteld koor. De dag wordt besloten met de opvoering van een "Spel van Sint-Joannes de Doper" geschreven door pater Ubertinus De Volder. De regisseur is meester Alfons Raaymakers.

Beeld uit de stoet n.a.v. 25 jaar parochie Sint-Jan

Op 30 november 1951 neemt pastoor Tubbax, getekend door een langdurige ziekte en niet meer op krachten komend, afscheid van zijn parochie. Hij gaat op 10 december op rust in Vosselaar. Bijna 33 jaar heeft hij te Weelde gewerkt. Tot opvolger wordt aangesteld Pieter Lodewijk Maes uit Geel die bestuurder is van de Zusters van het H.Hart van Jezus te Jodoigne. Helaas, de dag voor Kerstmis valt hij ziek. Hij moet afzien van zijn komst naar Weelde. Op 31 december wordt dan Jozef Oerlemans benoemd.

Tot besluit

Louis Tubbax eindigt zijn dagboek met de beschrijving van de grenzen van de parochie van Sint-Jan. Wij citeren hem hier letterlijk: *"Van het kleine grachtje (langs Ravels) naast het huis van Frans Pelkmans-Bastyns, Moleneynd, wordt een rechte lijn getrokken naar de Brouwerij-Koning Albertstraat. (De brouwerij valt nog binnen de grenzen). Die lijn loopt dan voort naar de Meir achter het huis van Jonckers (Tussen Jonckers en Jaak Bax). Van daar loopt ze recht naar de grens van Holland-Noord, Heikant insluitend. Al wat binnen die lijn ligt hoort toe aan de St.Jansparochie. Van Pelkmans-Bastyns (Moleneynde) wordt een lijn getrokken naar weg op Ravels-Eel. Beide kanten van de weg op Ravels-EEL zijn gebied van St.Jans-parochie. De huizen die, in 't Moleneynde liggen achter Pelkmans tussen de weg naar Ravels en die van Ravels-Eel (o.a.Aug.Brosens, Louis Huysmans, en kinderen Brosens,) hebben bij de verdeling geopteerd voor de St.Michielsparochie en maken dus geen deel uit van de Straat (Feitelijk zouden zij erbij moeten horen)"*

De Koninklijke Fanfare "De Verenigde Vrienden" uit Poppel (7)

door Frans Slegers

... en de processies in het dorp

Onder processie wordt gewoonlijk verstaan "... de plechtige omgang van Katholieke geestelijken en gelovigen in of buiten het kerkgebouw, waarbij biddend en zingend getuigenis wordt afgelegd van het geloof, dank wordt gebracht aan God, boete wordt gedaan of algemene vreugde tot uiting komt", zegt de encyclopedie. Zo kenden we in Poppel maandelijks op de eerste zondag na de hoogmis in de zomer een kleine processie rond de kerk. In de winter had die processie plaats in de kerk, door de zijgangen, waarvoor dan de kerkstoelen wat opzij werden geschoven om de processie doorgang te verlenen. In deze processie stapten mee op de schoolkinderen onder begeleiding van de leerkrachten, de Lievevrouwemeisjes die het mooie Mariabeeld droegen en mijnheer pastoor met het Allerheiligste. De gelovigen bleven in de winter geknield op hun stoel zitten, maar stapten in de zomer ook mee op achter het Allerheiligste.

Bekend en druk bijgewoond waren ook de kruisprocessies op de drie dagen die hemelvaartsdag voorafgaan en waarbij Gods zegen over de veldvruchten werd afgesmeekt. Deze processie vertrok 's morgens na de mis van 7 uur en ging de eerste dag tot aan het kapelletje van de Rieberghsstraat (hoek Beekseweg-Zandkuilstraat), de tweede dag tot aan het kapelletje van de Look (splitsing Steenweg Baarle-Aarledijk) en de derde dag tot aan het kapelletje op de Steenweg Weelde (verbinding Grote Vond-Heesdijk). De huidige kruisprocessie die tegenwoordig op een van die drie dagen (gewoonlijk op dinsdag) 's avonds wordt ingericht naar een of andere boerderij, waar dan een eucharistieviering plaats heeft, is een moderne versie van deze aloude kruisprocessies en een initiatief van de Landelijke Gilde.

De H.Lutgardis, patrones van de jeugd, plaat gedragen door Juliette Slegers. Daarachter Marie-Thérèse Colpaert (met vlechten) als de H.Lutgardis (1950)

Maar meestal denken we bij het woord "processie" aan de grote ommegangen die tweemaal per jaar plaats vonden. Een eerste maal op de zondag onder het octaaf van Sacramentsdag en dat geschiedde die dag dan praktisch in elke parochie. De tweede keer was dat op de meeste plaatsen met de plaatselijke kermis, in Poppel dus op de tweede zondag van september. Die twee processies vergden heel wat voorbereiding. Voor de nonnetjes en enkele brave zielen begon die voorbereiding eigenlijk al de dag na de vorige processie. De gebruikte klederen moesten nagekeken worden, misschien gerepareerd, zeker gewassen en netjes opgeborgen.

Groep van de Eucharistische Kruistocht met pastoor Jules Somers (Processie van 1931). Velen zullen zich hierop nog wel herkennen. De jonge dame bovenaan is Theresia Ruts. Ze trad later in het klooster als zuster Valentina van "De Jacht" in Heverlee. Ze werd missionaris in China en later op de Filippijnen, waar ze overleed. De onderste is Mit van Toontje Hendriks als de H. Theresia. Links van haar zien we x, Maria Hermans, Virginie Hendriks (met mandje), Josée Botermans en Anna van Adriaan Ruts. Rechts: Elisa Bayens, Marie van Adriaan Ruts, Lea Bayens en Maria Nooyens (met mandje). Links boven met lelietak: Alice De Jongh en schuin daaronder: Julia Hendriks. Rechts boven met lelietak: Rosa Hermans en schuin daaronder: Anna van Henri Ruts. Tussen Theresia Ruts en Mit Hendriks staat, nog net zichtbaar, Theresia Franken.

De zusters uit de kleuterklassen lieten hun kleuters al tijdig beginnen met gekleurd papier te versnipperen en dat tijdens de ommegang zelf, zeer profijtelijk, door maagdekens werd uitgestrooid op de te volgen weg. Ze moesten er immers heel de tijd mee toekomen. Die maagdekens waren gehuld in een lange witte jurk en omringd door enkele van de grootste kleuters, die in 't rechte spoor werden gehouden door de zuster.

En tijdens de regendagen hielden heel wat moeders hun klein grut ook nogal eens bezig met te knippen voor de processie. En hoe dichter de dag van de processie naderde hoe intenser er moest geknipt worden. Want gestrooid moest er worden voor de processie, ieder voor zijn deur!

En waar geen kinderen waren om te knippen, werden de zondagmorgen in alle haast heel wat rozen en dahlia's of andere bloemen ontdaan van hun kroonbladeren om op de weg gestrooid te worden. Zeer mooi en kleurrijk, maar eigenlijk minder gelukkig omwille van de mogelijkheid dat de processiegangers erop zouden uitschuiven op de gladde keien. Wie helemaal geen tijd, geen kinderen om te knippen of geen bloementuin om te plunderen had, had wel gezorgd om een emmer wit zand in voorraad te hebben. Wit zand werd ook gebruikt om de open plekken in "de processietoer", waar geen huizen stonden, te bestrooien.

Normaal ging de processie vanuit de kerk door de Pastorijstraat, de(n) Trier, de(n) Tilburgseweg en via de Dorpsstraat terug naar de kerk. Vanaf 1735, na het vinden van de in de kerk van Poppel gestolen hosties, trok de processie jaarlijks naar Rovert, waar in 't kapelletje een plechtige dienst werd gehouden. De processie werd in 1830 geschorst vanwege de kwestie tussen de zuidelijke en de noordelijke Nederlanden. In 1844 werd ze hervat om in 1852 voorgoed te worden gestaakt op grond van moeilijkheden met de Nederlandse protestanten. (Zie boek "Poppel Toen en Nu" van Marc Vermeeren)

Wegens werken aan de te volgen weg (Pastorijstraat en Trier) is de processie ook wel eens langs de Krommendijk gegaan. Een groot deel van de processiestoet werd gevormd door de leerlingen van de meisjesschool en de laatste week was het dan ook zeer druk met meten en aanpassen van processiekleren. Ook moest er gerepeteerd worden op de speelplaats opdat alles in de beste orde zou verlopen.

Heel lief en beminnelijk waren Jezus en Sint-Janneke... op het goede spoor gehouden door zuster Rachel

Jongens had men niet zoveel nodig. Daar had men toch niets dan last mee. 's Zaterdags, juist na de speeltijd van de namiddag, werd er op de deur geklopt van de hoogste klas van de jongensschool en twee meisjes stapten binnen, gingen regelrecht naar de meester,

overhandigden hem een briefje: "Dat moeten we brengen van de zuster!" en verlieten dan ijlings de klas. Bij andere gelegenheden werden de meisjes door de jongens aangegaapt als wezens van een andere planeet. Gebeurde het bezoek onder de speeltijd, dan viel het spel zelfs helemaal stil. Maar nu niet. Nu ging alle aandacht naar de namen op het briefje. "Meester, mag ik?" Maar de meester las kalmpjes de namen voor van "de gelukkigen", die zich haastten om weg te komen, terwijl de anderen hun spijt uitten met een meewarig "oh!..." Op dit briefje hadden de jongens al dagenlang afgeteld. Niet om de repetitie en de processie, maar om hetgeen er daarna moest gebeuren!

Het Lievevrouwbeeld en de draagsters uit Poppel kenden ook succes buiten de parochie. Hier zien we Fien Haagen, Elisa Coppens en Anna Coppens met pastoor Somers tijdens een optocht te Turnhout (voor 1932)

De repetitie eindigde nl. zowat kwart voor vier. De meisjes moesten dan terug naar de klas om hun zaken in orde te brengen en de jongens werd aangemaand terug naar hun school te gaan. Terug naar school? ... Dat zie je van hier! De pret moest nu pas beginnen! Er kon wel altijd een of ander kattenkwaad uitgehaald worden: door het venster van een klas kijken en een

lelijk gezicht trekken als de zuster met het aangezicht naar het bord gekeerd stond, belletjetrek doen in de buurt, door een brievenbus in de deur roepen, enz. En o wee het kindje dat het laatste kwartiertje nog naar de WC moest! Het deksel van de beerput aan de achterkant van de toiletten was al verschoven en de stenen om erin te gooien lagen al gereed. Snikkend kwam het meisje dan de klas binnengelopen, haar rokje nog niet helemaal in orde: "Zuster, ze zijn weer bezig, de jongens!" Voor de grote bengels zou het natuurlijk plezieriger zijn als ze het een meid uit de hoogste klas moeilijk hadden kunnen maken, maar die moesten niet. Die kenden het klappen van de zweep uit vorige jaren! Als na de kermis de school herbegon kwam zuster Josepha wel eens haar beklag maken bij "den bovenmeester". Eventueel volgde dan wel een bolwassing, maar die hadden ze er wel voor over: een kermis is nu eenmaal een geseling waard!

Voor de fanfare begon de processie als de pastoor enkele weken voor de bewuste dag op de repetitie verscheen. Hij nam dan plaats achter in de zaal en volgde met belangstelling de herhaling. Als de dirigent stopte nam de pastoor het woord. Wat hij zei kwam hier op neer: "Mannen, wat kunde gijlie toch goed spelen! Zoudt ge ook de processie nog eens willen opluisteren?" "Tuurlijk, mijnheer pastoor!" "Wel, pakt er dan allemaal ene!" Dat hoefde geen twee keren gezegd te worden. En terwijl de pastoor zich onderhield met de dirigent schoven de muzikanten door naar de gelagzaal daarnaast, degenen die de grootste dorst hadden voorop. Toch kwamen er ook wel muzikanten zich bij het gesprek voegen, soms zelfs met een vraag als deze: "Wat betekent dit, mijnheer pastoor?" wijzend op de titel van een mars. De pastoor verschoof zijn bril en las: "Ars longa, vita brevis". "Ha, beste vriend, dat wil zeggen: De kunst is lang, het leven is kort!" Wat zijn pastoors toch geleerde mensen, dat ze dat allemaal weten!

De mooiste groep vormde wel het beeld van de gekroonde Lievevrouw, met eigen draagsters van de Maria Congregatie in prachtige Kempense klederdracht. Op de foto herkennen we: Rosette Appels, Fien Haagen en Regina Van Gestel (De vierde draagster is onzichtbaar). Bij tussenpozen werden zij afgelost door B.J.B.-meisjes in uniform. Deze keer door Corry Claessen, Corry Van Alphen (links achter), Josepha Timmermans, Mieke Van Iersel. Verder nog op de achtergrond Angelina Rieberghs. Foto genomen aan de kerk tegenover het oude huis Jos Haagen-Poppeliers, nu Segers-Haagen.

Als de pauze voorbij was en de repetitie herbegon, verliet de pastoor stilletjes het lokaal, na eerst aan de waard gezegd te hebben: "Geef ze er seffens nog ene. Ik kom later wel afrekenen!" De eerstvolgende repetitie had dan plaats op de speelplaats van de jongensschool. Leren stappen ... en blazen! Eerst zonder instrument. Links!...Rechts!...Heel traag om het juiste ritme van een processiemars te krijgen. Niet verwisselen met het ritme van een dodenmars. Dan met de instrumenten erbij. Nogmaals tellen. Grosse-caisse, let op! Juist afslaan! En dan, hier een aarzelend inzetten, daar een weifelend invallen en dan ... niets meer. Allez opnieuw! Links! ...Rechts!...Een!...Twee!... En dan lukte het. Zo verliep nogal dikwijls de eerste repetitie op de speelplaats. Maar eer de processie daar was, had iedereen het beet.

En zo brak dan eindelijk de langverwachte dag aan. Gewoonlijk was het mooi weer, soms wel eens minder goed of buiig weer en eenmaal is het zelfs geen weer geweest. Tenminste, maar het moet heel lang geleden zijn, dat verklaarde de pastoor eens op de preekstoel: "De processie kan niet gaan want het is geen weer!" Tegen dat de hoogmis ten einde liep stond ieder op zijn plaats, gereed om te vertrekken.

Lievrouwdraagster Maria Appels in zomer- en in winteruniform

Jarenlang mocht de fanfare de stoet openen. Alleen de man die het kruis droeg en twee misdienaars gingen nog vooraf. Maar toen dan in 1959 de B.J.B.-rijvereniging werd opgericht, namen ook zij deel aan de processie. En dat was goed. Paarden en ruiters horen er ook bij. Maar iedereen blijft paarden toch liefst een eindje uit de weg. Dus zij maar voorop! Dan

kunnen zij de weg vrijmaken voor de stoet. Maar waar moet de fanfare dan blijven? Achter de paarden? Geen denken aan! De dieren waren immers niet gewoon aan fanfaremuziek. Zij zouden wel eens kunnen steigeren of een zijsprong maken! Voorzichtigheidshalve schoven we zo ver mogelijk naar achter tot juist voor de pastoor met het Allerheiligste. Maar nu reclameerde Rie Zwanenbaas (Henri Van Hees) weer dat hij niet kon zingen! Dus schoven wij weer maar naar voor tot zowat halfweg de processie. Nu was iedereen tevreden. Het koor kon ongestoord zingen, de fanfare rustig spelen en de ruiters konden zonder gevaar de processie openen.

Zodra dat de pastoor met het Allerheiligste, onder de hemel of het baldakijn, plechtig de kerk verliet, haastte de koster zich naar voor om teken te doen dat de stoet kon vertrekken. Alles was in orde. Overal was er gestrooid en de vlaggen staken uit. Bij de nieuwe huizen lag ze uitgespreid op een vensterbank van de verdieping. Bij oudere huizen zonder etage stak ze door het dak, nadat een paar pannen opzij geschoven waren, ofwel stond de vlaggenstok op de grond en met twee haken vastgemaakt in de voorgevel. In principe stapte iedereen mee op in de processie. Alleen hoogbejaarden, zieken en de moeders, die voor het middageten moesten zorgen tegen dat de processie gedaan was, bleven thuis. Gedurende het voorbijtrekken van de processie zaten zij, met een paternoster in de hand, geknield op een keukenstoel, voor de openstaande voordeur, terwijl voor het raam een beeld van O.L.Vrouw en/of het Heilig Hart stond uitgesteld tussen twee brandende kaarsen.

Meestal verliep voor de fanfare het vertrek zonder problemen. Want iedereen lette speciaal op. Slechts een enkele keer geraakte men niet vertrokken en moest men opnieuw beginnen. Links!...Rechts!...Een!...Twee!... Maar eenmaal vertrokken verliep alles altijd zeer vlot. En dan trok de processie plechtig aan het oog voorbij, ieder jaar zowat dezelfde groepen in dezelfde volgorde. Voorop een kruisdrager geflankeerd door twee misdienaars, die een kandelaar met een kaars droegen.

Dan volgde de fanfare, maar als de ruiters met hun paarden er waren schoof de fanfare naar achter. Vervolgens kwam een sterke jonge man met een zware vlag waaraan boven twee linten bevestigd waren, die onder werden vastgehouden door twee kinderen. Verder een hele groep kinderen, die tafereeltjes uitbeeldden uit het leven van Jezus en Maria, o.a. geloof, hoop en liefde en de tekst van de 15 mysteries van de rozenkrans, in grote letters aangebracht op een plaat, hoogopgestoken op een soort vlaggenstok. Eveneens op een stok met daarop in een mand een groot boeket rozen, waarvan vijftien lintjes neerdownarelden die vastgehouden werden door vijftien kinderen.

En dan schreden plechtstatig voort: O.L.Vrouw van Zeven Weeën (kledij eigendom Fam.Haagen-Poppeliers), de H.Elisabeth (id. Snels-Moeskops), de H.Theresia (id. Hendrikx-Woestenburg), de H.Catharina (id. Botermans), O.L.Vrouw van Lourdes en de H.Bernadette (id. Van der Voort-Van de Pol). Heel lief en beminnelijk waren Jezus en Sint-Janneke (id. Brok-Stads) en dan de H.Tarcisius, die op weg naar de gevangenis, waar hij de gevangen genomen christenen de H.Teerspijze ging brengen, door Romeinse straatbengels werd gestenigd (id. Spaepens-Heyns). Voor de uitbeelding van dit tafereeltje en voor het dragen van een lichte baar met daarop een beeld van het kindje Jezus in rood fluwelen kleed en met een wereldbol in de hand, had men de jongens nodig. Zwaardere beelden werden gedragen door volwassen mannen. Maar toen de pastoor eens aan Heintje Franken, vrijgezel en levensgenieter, die graag een borrel lustte en niets deed dan stropen, vroeg om het beeld van

Sint-Willibrordus mee te dragen, riep hij uit: "Mijnheer Pastoor, als Sint-Willibrordus niet alleen kan gaan, moet hij b.g.. (schietgebedje) maar thuis blijven!"

Maar de mooiste groep vormde wel het beeld van de gekroonde Lievevrouw op haar troon, met eigen draagsters van de Mariacongregatie in prachtige Kempense klederdracht. In de zomer waren deze jonge vrouwen in het wit gekleed en droegen een blauwe strik, een prachtige witte pelerine en witte kanten muts. In de winter was hun kledij hemelsblauw met zwarte pelerine en witte muts. Deze groep nam nogal eens deel aan een optocht van soortgelijke groepen uit de streek en kaapte dan telkens de eerste prijs weg als zijnde veruit de mooiste groep. En dan kwam, fier en blij, onze jeugd aangestapt, flink in rij de B.J.B.-meisjes in hun kleurige uniformen, ook de B.J.B.-jongens en later, na hun oprichting, ook de kajotters en de kajotsters, allemaal in uniform. Ook passeerden de vlaggen van alle verenigingen, maar ook die van de Xaverianen, de Bond van het Heilig-Hart en het Heilig-Sacrament. Juist voor het baldakijn, waaronder de priester met het Heilig-Sacrament, zagen we het zangkoor en rond het Heilig-Sacrament flambeeuw- en lantaarndragers en erachter de voltallige gemeenteraad en de leden van de C.O.O. (Commissie van Openbare Onderstand, nu O.C.M.W.) en tot slot een massa biddende gelovigen. Op het kruispunt van de Tilburgseweg met de Trier stond de veldwachter het verkeer op te houden. Soms stonden er wel twee of drie auto's! Ja, die moesten stoppen voor ons, de fanfare, voor geheel de processie en natuurlijk ook voor Onze-Lieve-Heer. Als geheel de processie voorbij was konden ze verder via de(n) Trier.

Tijdens een optocht na de oorlog met Elisa Coppens, Madeleine Ruts, Madeleine Van Gool en Regina Van Gestel

Op de Tilburgseweg werd even halt gehouden. De pastoor stapte naar het (nu verdwenen) kapelletje op de hoek van de Zandkuilstraat tegenover het Poppels Meubelhuis. Dat was iets groter dan de andere veldkapelletjes in Poppel. Men kon er met een paar mensen binnen en er was ook een klein altaartje. De pastoor zette de monstrans met de H.Hostie daarop neer want het is geen sinecure die geheel de duur van de processie omhoog te houden. De onderpastoor nam daarom over en de processie kon verder.

In de Dorpsstraat werd weer halt gehouden. Op de pui van het gemeentehuis was een rustaltaar opgetimmerd, van waarop de pastoor met het H.Sacrament de zegen zou geven over het dorp en de aanwezigen. Van alle kanten werden kleine tafeltjes aangebracht om de heiligenbeelden, die meegedragen werden, op neer te zetten en zo de dragers even te ontlasten. Voor de meesters en de juffrouwen en de zusters werden stoelen aangebracht om op te knielen. De andere deelnemers knielden neer op de grond, maar de meeste mannen staken eerst hun verse, van thuis meegebrachte en nog dichtgevouwen zakdoek onder de knie, enerzijds om de hardheid van de kasseien in de straat minder te voelen, maar ook om de broek van hun zondagse pak niet vuil te maken.

Slechts één man bleef recht staan, de trompettist die het Te Velde moest blazen bij de zegening met het Allerheiligste. Dat ogenblik was het moment suprême van de processie. Traag en plechtig galmden de tonen van het Te Velde door de Dorpsstraat en deinden weg in de verte. Het was muisstil op dat ogenblik. Niets bewoog. Alleen een blauwe geschelpte, die terugkwam van een verre reis, doorkliefde soms het luchtruim en viel ergens op een dak.

Zodra dat de laatste tonen wegstierven stond iedereen weer recht, keerde zich om en zette zich op zijn plaats. De mannen van de fanfare wensten hun collega proficiat voor zijn onberispelijke uitvoering en dan trok de processie weer verder. Tafeltjes en stoelen werden vlug weggehaald en zo nodig werden hier en daar met blik en borstel, gauw wat paardenvijgen bijeen geveegd. En de koster haastte zich nu naar de kerk om de klokken te luiden. De fanfare hield halt aan de kerkhofmuur en liet de rest van de stoet binnentrekken, terwijl de laatste processiemars stilstaand gespeeld werd.

Als alles binnen was en de processiemars ten einde, werd onmiddellijk een gewone mars opgezet. En terwijl binnen in de kerk de pastoor het Te Deum aanhief, in de toren de klokken feestelijk luiden, op de kermis het getjingeltjangel van de paardenmolen begon en op de schietkraam de geweerschoten knalden, trok de fanfare met blijde marsmuziek naar het lokaal. En bij een stevige pint werd dan weer voor de zoveelste keer herhaald dat ze het er weer zo goed afgebracht hadden.

Voor moederke Van Beurden, alias Mina van de smid, was de processie van kermis 1934 de mooiste van haar leven. Vier van haar zes zonen droegen "de(n) hemel". Een vijfde, de latere bisschop van Kole, Victor Van Beurden, liep eronder. Als nieuwgewijd priester mocht hij van de pastoor het Heilig-Sacrament dragen. (Wordt vervolgd)

Of nog met vooraan Alice Woestenburg, Magda Verheyen, Josepha Gijsbrechts en Annie Poppeliers

Vierhonderd jaar Dickens te Ravels en te Weelde (3)

door Willem Paulussen (†) en Frans Vosters

V-c. Stephanus Servaessen, zoon van Hermanus Henrici Servaessen (IV-c) en Perijn Petronella Henrici Van Miersel, geboren te Weelde, gedoopt op 2 augustus 1686. Hij is getrouwd te Weelde op 12 januari 1717 voor de kerk op 30-jarige leeftijd (1) met Gertrudis Van den Heuvel (ongeveer 32 jaar oud), geboren rond 1685. Uit dit huwelijk:

1. Catharina Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 6 oktober 1717, overleden te Weelde op 30 december 1719, 2 jaar en 2 maanden oud.
2. Anna Maria Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 24 november 1721, overleden te Weelde op 29 mei 1732, 10 jaar en 6 maanden oud.
3. Henricus Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 11 december 1725, volgt onder VI-d.

Hij is getrouwd te Weelde op 5 februari 1730 voor de kerk, op 43-jarige leeftijd (2) met Maria Schroevers (ongeveer 40 jaar oud), afkomstig uit Ravels, geboren rond 1690, overleden te Ravels op 14 december 1781, ongeveer 91 jaar oud. Uit dit huwelijk:

4. Cornelius Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 28 oktober 1730, overleden te Weelde op 2 juni 1731, 7 maanden oud.
5. Cornelius Servaessen, geboren te Weelde, gedoopt op 22 mei 1732.
6. Petrus Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 26 juli 1733, overleden te Weelde op 1 maart 1735, 1 jaar en 7 maanden oud.
7. Petronella Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 18 september 1739.
8. Petrus Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 3 december 1742, overleden te Weelde op 25 november 1759, 16 jaar en 11 maanden oud.

9. Hermanus Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 6 april 1745.
10. Hermanus Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 6 april 1748.

V-d. Lucas Petrus Servaessen, zoon van Hermanus Henrici Servaessen (IV-c) en Perijn Petronella Henrici Van Miersel, geboren te Weelde, gedoopt op 17 oktober 1700. Hij is getrouwd te Weelde op 29 oktober 1732 voor de kerk (1700), op 32-jarige leeftijd met Cornelia Bax (ongeveer 32 jaar oud), geboren te Weelde rond 1700. Uit dit huwelijk:

1. Petrus Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 22 januari 1733.
2. Adrianus Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 4 oktober 1734.
3. Catharina Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 15 februari 1735.
4. Petrus Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 29 januari 1736.
5. Hermanus Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 29 december 1738.
6. Anna Catharina Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 12 februari 1740.
7. Petronella Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 3 oktober 1742, overleden te Weelde.
8. Josephus Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 22 september 1745, volgt onder VI-e.
9. Cornelia Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 21 juni 1749.
10. Hermanus Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 2 september 1754.

VI-a. Adrianus Dickens, zoon van Waltherus Dickens (V-a) en Joanna Maes, geboren te Weelde, gedoopt op 28 augustus 1762, landbouwer, wonende te Weelde, op den Breyn, overleden te Weelde op 10 november 1831, 69 jaar en 2 maanden oud. Hij is getrouwd te Weelde op 22 november 1784 voor de kerk, op 22-jarige leeftijd met Cornelia Broeckx (21 jaar oud), geboren te Weelde op 10 januari 1763, overleden aldaar. Uit dit huwelijk:

1. Maria Elisabeth Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 8 maart 1791. Zij is getrouwd te Weelde rond 1820, op ongeveer 29-jarige leeftijd met Petrus Jacobus Heyns.
2. Joanna Maria Dickens, geboren te Weelde op 10 januari 1792.
3. Cornelius Dickens, geboren te Weelde op 4 januari 1796, volgt onder VII-a.

VI-b. Joannes Baptista Dickens, zoon van Adrianus Dickens (V-b) en Cornelia De Bont, geboren te Weelde, gedoopt op 13 mei 1756, landbouwer, overleden te Weelde op 5 juli 1831, 75 jaar en 1 maand oud. Joannes Baptist en Joanna Michielsens hadden een boerderij van 2650 roeden op de Leemputten te Weelde. Hij is getrouwd te Weelde op 3 november 1783 voor de kerk, op 27-jarige leeftijd met Joanna Michielsens (42 jaar oud), geboren te Ravels, gedoopt op 13 april 1741, overleden te Weelde op 3 mei 1835, 94 jaar oud. Uit dit huwelijk:

1. Anna Cornelia Dickens, geboren te Ravels, gedoopt op 6 oktober 1784. Zij is getrouwd te Weelde op 28 augustus 1815, op 30-jarige leeftijd met Joannes Baptist Dielen (ongeveer 35 jaar oud), geboren rond 1780.
2. Adrianus Dickens, geboren te Ravels, gedoopt op 25 april 1786.
3. Maria Catharina Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 22 september 1788, overleden te Weelde op 22 april 1837, 48 jaar en 6 maanden oud. Maria Catharina bleef ongehuwd.
4. Waltherus Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 21 november 1790, volgt onder VII-b.
5. Adriana Dickens, geboren te Weelde op 10 maart 1793, overleden aldaar op 28 november 1879, 86 jaar en 8 maanden oud. Zij is getrouwd te Weelde op 7 april 1815 op 22-jarige leeftijd met Jan Anthonius Maes (ongeveer 25 jaar oud), geboren rond 1790.
6. Petrus Dickens, geboren te Weelde op 8 september 1795, volgt onder VII-c.
7. Anthonius Dickens, geboren te Weelde op 16 januari 1798, overleden aldaar op 5 april 1847, 49 jaar en 2 maanden oud. Anthonius bleef ongehuwd.
8. Augustinus Dickens, geboren te Weelde op 31 januari 1801, volgt onder VII-d.
9. Joanna Dickens, geboren te Weelde op 27 november 1803.

10. Cornelius Dickens, geboren te Weelde op 13 juni 1807. Hij is getrouwd te Weelde op 29 juli 1833, op 26-jarige leeftijd met Catharina Verhoeven, afkomstig uit Baarle.
11. Jacobus Dickens, geboren te Weelde op 31 oktober 1809.

VI-c. Jacobus Dickens, zoon van Adrianus Dickens (V-b) en Cornelia De Bont, geboren te Weelde, gedoopt op 24 november 1763, overleden te Weelde op 26 mei 1831, 67 jaar en 6 maanden oud. Jacobus Dickens bewoonde op de Leemputten de boerderij afkomstig van zijn grootouders, Jan Dickens en Catharina Hendrix Van Giel. In 1805 werd hij door koop eigenaar van die boerderij die ongeveer 9 ha groot was. Akkers en velden: Leembraak en Raapakker 405 roeden, de Moerderhoeve 190 roeden, de Haverbocht 103 roeden, de Vogelberg 307 roeden, het Gerut 180 roeden. Hij bezat nog akkers ter grootte van 156 roeden, 414 roeden en 135,5 roeden. Weiden, bos en heiden op de Blerinxhoeve bij de Steenovens 588 roeden. Op 1 november 1805 tekende Jacobus een verkoopovereenkomst met Christiaan Van Hees bij de Arendonkse notaris Jean François Wouters, betreffende een perceel heiveld, schaarbos en mastenbos, groot 1 ha 4 are en 87 ca. /drij boenders en zeven roeden.

Het perceel was gelegen in de gemeente Weelde en grensde ten oosten aan Jan Pelkmans, ten zuiden aan Antoon Bergmans van Ravels en ten westen aan de kinderen Van der Moeren en Jan Pelkmans. Het perseel werd gekocht voor de prijs van 498 frank en 86 centiemen (Not.Arch.Wouters Arendonk). In de bevolkingsregisters van Weelde uit 1820 staat hij geboekt als weduwnaar van 57 jaar. Drie dochters woonden bij hem in: Anna Cornelia 29 jaar, Joanna 26 jaar en Maria Jacoba 24 jaar. Verder had hij Jozef Van Eyndhoven 30 jaar als knecht en Jan Baptist Adriaensen uit Merksplas 14 jaar, die in 1824 naar Chaam verhuisde, als schaapherder. Op 19 maart 1825 werd Adrianus Van Beurden er schaapherder. Hij was geboren in Poppel op 27/12/1805 en op 3 juli 1832 huwde hij de jongste dochter Maria Jacoba.

Hij is getrouwd te Weelde op 24 april 1785 voor de kerk, op 21-jarige leeftijd met Anna Maria Van Eindhoven (17 jaar oud), geboren te Weelde, gedoopt op 3 september 1767, overleden te Weelde op 18 oktober 1817, 50 jaar en 1 maand oud. Uit dit huwelijk:

1. Adrianus Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 17 februari 1786, overleden te Weelde op 25 juli 1790, 4 jaar en 5 maanden oud.
2. Josephus Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 25 mei 1788, overleden te Weelde op 23 augustus 1790, 2 jaar en 2 maanden oud.
3. Adrianus Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 19 juli 1790, volgt onder VII-e.
4. Anna Cornelia Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 28 november 1791, overleden te Weelde op 25 juli 1844, 52 jaar en 7 maanden oud. Anna Cornelia bleef ongehuwd.
5. Josephus Dickens, geboren te Weelde op 23 september 1793, overleden aldaar op 15 oktober 1793.
6. Joanna Dickens, geboren te Weelde op 26 december 1794, overleden aldaar op 3 april 1860, 65 jaar en 3 maanden oud. Joanna bleef ongehuwd.
7. Maria Jacoba Dickens, geboren te Weelde op 4 december 1796. Zij is getrouwd te Weelde op 3 juli 1832, op 35-jarige leeftijd met Adrianus Van Beurden (26 jaar oud), geboren te Poppel op 27 december 1805.
8. Anna Catharina Dickens, geboren te Weelde op 7 oktober 1799.
9. Petrus Dickens, geboren te Weelde op 2 september 1802, overleden aldaar op 9 november 1811, 9 jaar en 2 maanden oud.

VI-d. Henricus Dickens, zoon van Stephanus Servaessen (V-c) en Gertrudis Van den Heuvel, geboren te Weelde, gedoopt op 11 december 1725. Hij is getrouwd te Weelde op 9 januari 1749 voor de kerk, op 23-jarige leeftijd met Joanna Catharina Bax. Uit dit huwelijk:

1. Stephanus Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 6 september 1749.
2. Gerardus Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 6 juli 1750, overleden te Weelde op 3 februari 1780, 29 jaar en 6 maanden oud.
3. Jacobus Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 17 februari 1752.
4. Adrianus Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 8 januari 1754, volgt onder VII-f.
5. Elisabeth Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 2 oktober 1756.
6. Anna Maria Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 17 november 1760.
7. Christianus Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 13 december 1762.
8. Christianus Dickens, geboren te Weelde 17/2/1759.

VI-e. Josephus Dickens, zoon van Lucas Petrus Servaessen (V-d) en Cornelia Bax, geboren te Weelde, gedoopt op 22 september 1745. Hij is getrouwd te Weelde op 19 augustus 1771 voor de kerk, op 25-jarige leeftijd met Petronella Antonissen (ongeveer 26 jaar oud), geboren rond 1745. Uit dit huwelijk:

1. Maria Cornelia Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 4 januari 1772.
2. Adriana Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 2 januari 1773.

VII-a. Cornelius Dickens, zoon van Adrianus Dickens (VI-a) en Cornelia Broeckx, geboren te Weelde op 4 januari 1796, overleden te Ravels op 21 januari 1862, 66 jaar oud. Hij is getrouwd te Ravels op 4 mei 1825, op 29-jarige leeftijd met Anna Catharina Heyns (25 jaar oud), geboren te Ravels op 28 juli 1799, overleden aldaar op 20 oktober 1875, 76 jaar en 2 maanden oud. Uit dit huwelijk:

1. Theresia Dickens, geboren op 15 juli 1826, overleden te Ravels op 13 september 1926, 100 jaar en 1 maand oud. Zij was gehuwd met Jacobus Van den Borne.
2. Adrianus Dickens, geboren te Ravels rond 1829.
3. Petrus Joannes Dickens, geboren te Ravels op 15 mei 1830, volgt onder VIII-a.
4. Maria Elisabeth Dickens, geboren te Ravels op 8 juni 1845, overleden aldaar op 19 april 1926, 80 jaar en 10 maanden oud.

VII-b. Waltherus Dickens, zoon van Joannes Baptista Dickens (VI-b) en Joanna Michielsen, geboren te Weelde, gedoopt op 21 november 1790, overleden te Weelde op 20 april 1850, 59 jaar en 4 maanden oud. Hij is getrouwd te Weelde op 16 juli 1835, op 44-jarige leeftijd met Anna Maria Peeters (ongeveer 45 jaar oud), geboren rond 1790, overleden te Weelde op 21 oktober 1843, ongeveer 53 jaar oud. Uit dit huwelijk:

1. Josephus Dickens, geboren te Weelde op 28 februari 1841, volgt onder VIII-b.
2. Anna Catharina Dickens, geboren te Weelde op 23 mei 1843.

VII-c. Petrus Dickens, zoon van Joannes Baptista Dickens (VI-b) en Joanna Michielsen, geboren te Weelde op 8 september 1795, overleden aldaar op 2 maart 1869, 73 jaar en 5 maanden oud. Hij is getrouwd te Turnhout op 18 mei 1820, op 24-jarige leeftijd met Anna Maria Simons (23 jaar oud), geboren te Turnhout op 23 augustus 1796, overleden te Weelde op 26 juni 1870, 73 jaar en 10 maanden oud. Uit dit huwelijk:

1. Jan Baptist Dickens, geboren te Weelde op 20 december 1820, volgt onder VIII-c.
2. Michael Dickens, geboren te Weelde op 3 februari 1822, overleden aldaar op 12 oktober 1882, 60 jaar en 8 maanden oud. Hij is getrouwd te Weelde op 8 april 1863, op 41-jarige leeftijd met Joanna Lemmens (29 jaar oud), geboren te Hulsel op 30 mei 1833.

3. Maria Dorothea Dickens, geboren te Weelde op 18 januari 1823.
4. Cornelia Dickens, geboren te Weelde op 22 maart 1824.
5. Adriana Dickens, geboren te Weelde op 24 augustus 1825.
6. Joanna Dickens, geboren te Weelde op 12 september 1826, overleden aldaar op 3 januari 1901, 74 jaar en 3 maanden oud. Zij was gehuwd met Cornelius Jansen.
7. Maria Catharina Dickens, geboren te Weelde op 28 oktober 1827.
8. Anthonius Dickens, geboren te Weelde op 14 mei 1829.
9. Augustinus Dickens, geboren te Weelde op 3 september 1930, volgt onder VIII-d.

VII-d. Augustinus Dickens, zoon van Joannes Baptista Dickens (VI-b) en Joanna Michielsen, geboren te Weelde op 31 januari 1801, overleden aldaar op 21 april 1851, 50 jaar en 2 maanden oud. Hij is getrouwd te Weelde op 14 juni 1822, op 21-jarige leeftijd (1) met Theresia Van den Akkerveken (32 jaar oud), geboren te Merksplas op 16 december 1789, overleden te Weelde op 13 december 1827, 37 jaar en 11 maanden oud. Uit dit huwelijk:

1. Joannes Petrus Dickens, geboren te Weelde op 9 april 1825, volgt onder VIII-e.

Hij is getrouwd te Weelde op 30 april 1834, op 33-jarige leeftijd (2) met Joanna Maria Van Esch (29 jaar oud), geboren te Tilburg op 4 juni 1804.

VII-e. Adrianus Dickens, zoon van Jacobus Dickens (VI-c) en Anna Maria Van Eindhoven, geboren te Weelde, gedoopt op 19 juli 1790, overleden te Weelde op 17 oktober 1869, 79 jaar en 2 maanden oud.

Adrianus was de enige mannelijke telg die overbleef uit het gezin van Jacobus Dickens en Anna Maria Van Eindhoven. Hij werd geboren te Weelde op 19 juli 1790. In 1808 werd hij ingelijfd in het leger van Napoleon met depot te Wiesenburg in Oostenrijk. Hij behoorde tot het vierde bataljon van het veertigste Linieregiment. Het vierde bataljon vocht in Duitsland en Oostenrijk en de rest van het regiment vocht in Spanje. Het vierde bataljon nam deel aan de slag bij Eberberg op 4 mei 1809, aan de slag bij Essling op 21 mei 1809 en op 5 juli volgde de slag bij Wagram. Op 6 juli 1809 verloor Adriaan Dickens de duim van zijn rechterhand in de slag bij Enzersdorf, dat reeds in de vroege morgen van 5 juli 1809 door de Fransen veroverd werd.

Na de veldslagen in Oostenrijk, werd Adriaan Dickens naar Spanje gezonden en vervolgens naar Bordeaux. Wat later kwam hij thuis met militair pensioen. In de volksmond zal hij later te Weelde "Duims" heten; ook zijn kinderen en kleinkinderen dragen die naam mee: Peerke Duims, Toontje Duims, Nand Duims en Christ Duims. Op 22 april 1810 trad Napoleon in het huwelijk met Marie-Louise van Oostenrijk. Grote feestelijkheden gingen hiermee gepaard. Ondermeer moesten in gans het keizerrijk 6000 van zijn oudgedienden ook in het huwelijk treden. De stad Turnhout moest instaan voor twee huwelijken en het kanton voor één huwelijk. Adriaan Dickens deed daarvoor op 18 mei 1810 zijn aanvraag, maar er gingen in Turnhout geen huwelijken door. Op 20 maart 1811 werd Napoleon, de zoon van keizer Napoleon geboren, en opnieuw werden in gans het keizerrijk grote feestelijkheden op het getouw gezet. Te Turnhout zouden ditmaal twee huwelijken voltrokken worden tijdens de feestweek en wel op 9 juni 1811. De stad Turnhout zou de bruidschat betalen. Adrianus Dickens en Christina Bluekens, beiden uit Weelde, waren de eerste begunstigen. De prefect van het "Département des deux Nethes" had via de onderprefect Mesmaekers aan de Maire of burgemeester van Weelde op 24 mei 1811 laten weten dat de twee huwelijken in de stad Turnhout zouden voltrokken worden. De aanstaande echtgenoten moesten zich zuiver kleden

en ze moesten vergezeld zijn van de Maire, welke ook aanwezig moest zijn op de feestelijkheden.

Hij is getrouwd te Turnhout op 9 juni 1811, getrouwd te Weelde op 11 juni 1811 voor de kerk, op 20-jarige leeftijd met Maria Christina Bluekens (20 jaar oud), geboren te Weelde op 24 juni 1790, overleden aldaar op 19 maart 1856, 65 jaar en 8 maanden oud. Uit dit huwelijk:

1. Joanna Dickens, geboren te Weelde op 27 december 1813.
2. Petrus Dickens, geboren te Weelde op 6 november 1815, volgt onder VIII-f.

VII-f. Adrianus Dickens, zoon van Henricus Dickens (VI-d) en Joanna Catharina Bax, geboren te Weelde, gedoopt op 8 januari 1754. Hij is getrouwd te Weelde op 22 november 1784 voor de kerk, op 30-jarige leeftijd met Cornelia Broeckx. Uit dit huwelijk:

1. Anna Maria Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 9 juli 1785, overleden te Weelde op 31 augustus 1802, 17 jaar en 1 maand oud.
2. Joannes Baptist Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 25 februari 1787.
3. Cornelius Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 31 juli 1788, overleden te Weelde op 21 april 1789, 8 maanden oud.
4. Maria Catharina Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 10 januari 1790, overleden te Weelde op 10 januari 1790.
5. Maria Elisabeth Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 8 maart 1791.
6. Joanna Maria Dickens, geboren te Weelde op 10 januari 1793.
7. Maria Catharina Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 4 maart 1794.
8. Cornelius Dickens, geboren te Weelde, gedoopt op 20 januari 1796.

VIII-a. Petrus Joannes Dickens, zoon van Cornelius Dickens (VII-a) en Anna Catharina Heyns, geboren te Ravels op 15 mei 1830, veldwachter en landbouwer, wonende te Ravels en te Hooge Mierde in de Hoogstraat, overleden te Hooge Mierde op 14 juni 1924, 94 jaar oud. Hij is getrouwd te Ravels op 24 april 1862, op 31-jarige leeftijd (1) met Maria Theresia Van der Steen (26 jaar oud), geboren te Ravels op 21 augustus 1835. Uit dit huwelijk:

1. Joannes Petrus Dickens, geboren te Ravels op 18 juli 1867, volgt onder IX-a.

Hij is getrouwd te Ravels op 22 februari 1878, op 47-jarige leeftijd (2) met Dymphna Larmit (31 jaar oud), geboren te Hooge Mierde op 25 maart 1846, overleden aldaar op 21 mei 1916, 70 jaar en 1 maand oud. Petrus Dickens en Dymphna Larmit verhuisden op 13/3/1893 naar Hooge Mierde waar zij de boerderij van haar ouders overnamen. Vanaf dan werd Petrus "Pro" genoemd. Uit dit huwelijk:

2. Adrianus Dickens, geboren te Ravels op 3 maart 1879, overleden te Hooge Mierde op 21 oktober 1964, 85 jaar en 7 maanden oud. Adrianus bleef ongehuwd.
3. Cornelius Dickens, geboren te Ravels op 24 september 1881, volgt onder IX-b.
4. Joanna Maria Dickens, geboren te Ravels op 24 maart 1884. Joanna Maria en haar man Mathijs Vrijssen namen de boerderij over van haar ouders. Zij was gehuwd met Mathijs Vrijssen, landbouwer, wonende te Hooge Mierde, Hoogstraat.
5. Doodgeboren kind, geboren te Ravels op 26 januari 1887.
6. Joseph Dickens, geboren te Ravels op 28 januari 1888, overleden te Hooge Mierde op 24 december 1916, 28 jaar en 10 maanden oud. Josephus bleef ongehuwd. (Wordt vervolgd)

Ravels, Weelde en Poppel: "Toen en Nu"

door Laurent Woestenburg

Ravels Toen: Rechts vooraan ziet u het oude café Meuris. Op dezelfde plaats staat nu nog steeds de moderne versie ervan. Links staan het posthuis en de woning van postmeester Weygers. Het tramspoor zwenkt richting Ravels-Eel.

Ravels Nu: En zo ziet "het dorp" er nu uit: geen groen meer, veel reclame, tramsporen weg en gemotoriseerd verkeer op de weg.

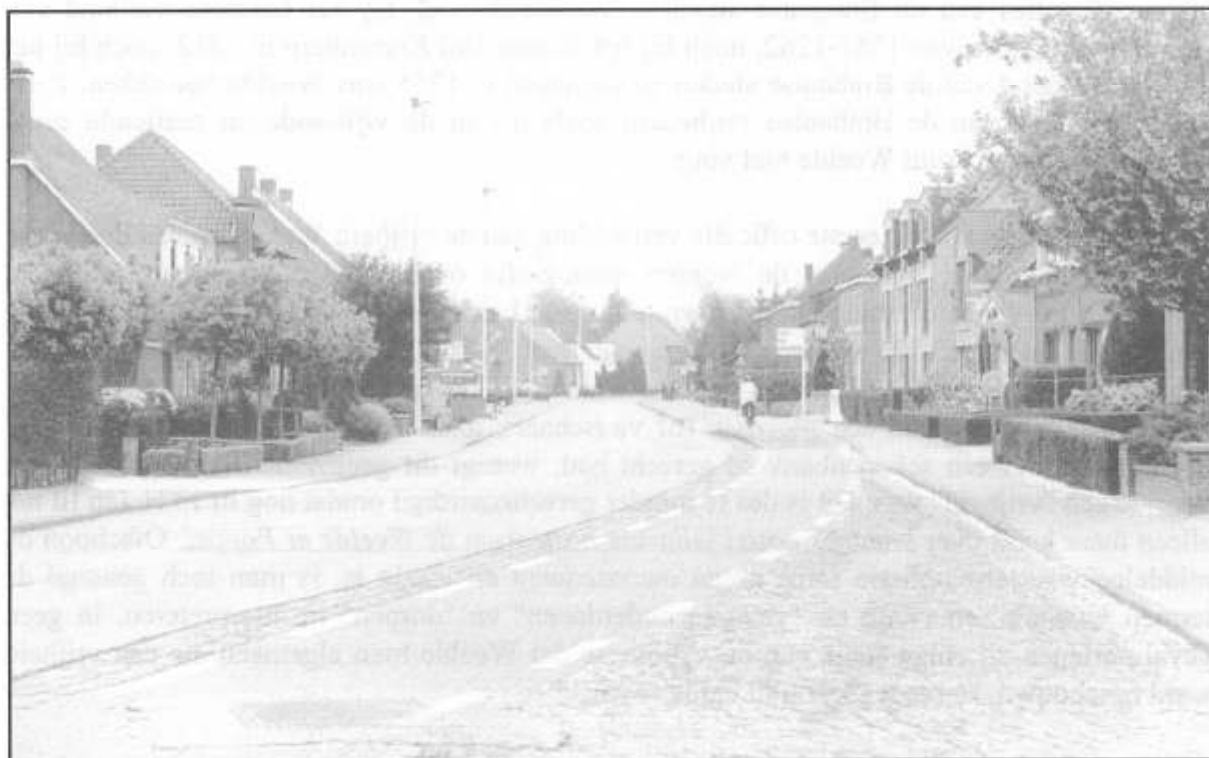
Poppel Toen: De rechterkant van de Krommendijk. Dit zijn enkele voorbeelden van de sfeervolle Kempense hoevenbouw met in het midden de Postelse hoeve, een getuigenis van de historische invloed die de grote abdijen in onze streken hadden op de ontwikkeling van de landbouw.

Poppel Nu: Nu staat op het driehoekig Frankisch pleintje in het midden de kiosk en op de rechterkant is nog slechts één van de oorspronkelijke boerderijgebouwen overgebleven.

Weelde Toen: "Den Dijk", nu Koning Albertstraat, met rechts een reeks karakteristieke huizen van rond de eeuwwende. Links ziet u het schoolhuis, waar zoveel jaren lang de familie van meester Gouwy haar intrek had.

Weelde Nu: Hier is het straatbeeld wel zeer grondig gewijzigd. De kasseien maakten plaats voor beton, de rechtse huizenrij is vervangen door hogere, moderne woon- en handelshuizen. Ook het schoolhuis is verdwenen.

Vervalsingen in de Kempen: verdachte privileges voor de Vrijheid Weelde

door R. Van Uytven

De inleiding van de imposante monografie die de Heemkundekring Nicolaus Poppelius onlangs aan het dorp Weelde wijdde, verwijst met enige weemoed naar het roemrijke verleden van de "Vrijheid Weelde", nu herleid tot een deelgemeente van Ravels, dat eertijds zelf een afhankelijkheid van Weelde was. In heemkundige publikaties was het geprivilegieerde statuut van het dorp Weelde, dat als "vrijheid" rechten genoot die normaal aan stedelijke centra werden toegekend, welbekend. Ook in de meer algemene historische literatuur wordt Weelde een vrijheid genoemd en zelfs in oudere historiografische werken al werd aan Weelde een dergelijk bevoorrecht statuut toegeschreven. Zo moet men naar alle waarschijnlijkheid immers de uitdrukking *Welda municipium* bij J.B.Gramaye en J.Le Roy opvatten.

Toch hangen er rond de "vrijheid" Weelde een aantal vragen. Gramaye zelf vond het nodig op te merken dat Weelde zijn eerste vrijheden van hertog Jan I had ontvangen, maar dat toen de lijst van de *barones* en de *municipia* van Brabant al vastlag, zodat Weelde nooit mee met de steden en de andere vrijheden optrad als bezegelaar of getuige bij hertogelijke oorkonden of bij manifestaties van de Brabantse standen. Inderdaad, noch bij het bekende verbond van steden en vrijheden van 1261-1262, noch bij het charter van Kortenberg in 1312, noch bij het massale verbond van de Brabantse steden en vrijheden in 1355 was Weelde betrokken. Zelfs in latere lijsten van de Brabantse vrijheden, zoals die in de vijftiende en zestiende eeuw werden aangelegd, komt Weelde niet voor.

Volgens W.Steurs zou de eerste officiële vermelding van de vrijheid Weelde in een document van 1307 opduiken, ofschoon de recente monografie over Weelde meent al in oudere oorkonden het vrijheidstatuut van het dorp te kunnen bespeuren. Toch vermeldt de oorkonde van hertog Jan II uit 1296 alleen maar *de ennige van Weelde* en in een andere oorkonde van dat jaar spreekt de hertog alleen van *homines nostros de Weelde, de Poppel et de Ravels*. Wel is daarin ook sprake van een *placitum* (of vierschaar), maar vermits elk dorp en elke hoge heerlijkheid wel een schepenbank of gerecht had, wettigt dit geenszins het vermoeden dat Weelde een "vrijheid" was. Dit is des te minder gerechtvaardigd omdat nog in 1331 Jan III het alleen maar heeft over *homines nostri villarum nostrarum de Weelde et Poppel*. Ofschoon de middeleeuwse terminologie soms nogal inconsequent en wazig is, is men toch geneigd de termen *homines* en *villae* als "gewone onderdanen" en "dorpen" te interpreteren. In geen geval verlenen zij enige steun aan de hypothese dat Weelde toen algemeen als een vrijheid werd beschouwd. Het tegendeel lijkt eerder waar.

1307. Vrijheidsoorkonde van Weelde door Hertog Jan II

De zogenaamde oudste vrijheidsoorkonde voor Weelde van augustus 1307 verdient daarom meer kritische aandacht dan ze tot nu toe kreeg. Zij werd, zonder enig voorbehoud, in 1954 uitgegeven door E.Sabbe op grond van een late kopie. Deze tekst werd in *Weelde toen en nu* zonder verdere kritiek overgenomen. Ook in de analyse van de oorkonde door W.Steurs klinkt geen enkele twijfel door: " Sur avis conforme du Conseil de Cortenberg Jean II déclare que les

habitants de la franchise de Weelde ...ressortissent au duché de Brabant...". Het moet deze auteurs klaarblijkelijk ontgaan zijn dat de Raad van Kortenberg, die pas in 1312 werd opgericht, moeilijk in 1307 een advies kon uitbrengen. De zinsnede in de uitgaven waarop de interpretatie van Steurs berust (nae rypen rade van onsen lieven ende getrouwen van Cortenberch...) komt trouwens corrupt over. Normaal zou men eerder verwachten: na rypen rade van onsen lieven ende getrouwen rade (of heren of liede) des raeds van Cortenberch...

Daar de uitgegeven tekst, zoals verder zal blijken, nog meer redenen tot bevreemding bevat, leek een nader onderzoek geboden. Een diplomatische studie van de bewuste oorkonde wordt echter bemoeilijkt door het ontbreken van het origineel. Naast het uitgegeven afschrift bevat het gemeentearchief van Weelde nog een tweede tot nu toe onbenutte kopie. De eerste, hierna Afschrift I genoemd, is een authentieke kopie van notaris De Catere. Jan Baptist De Catere werd op 11 juni 1686 door de Raad van Brabant erkend als notaris met zetel te Antwerpen. Zijn protocollen lopen van dat jaar tot 1722. Naar het geschrift te oordelen zou Afschrift I nog in de zeventiende eeuw zijn vervaardigd. Volgens De Catere steunde zijn kopie op seker boecksken getrocken vuyte originele chartren berustende tot Vilvorden, waarin de tekst zelf ook geauthentificeerd was: Recognitum est Martens.

Het niet uitgegeven afschrift, hierna Afschrift II genoemd, was geauthentificeerd door J.B.Bols, secretaris a Ravels 1765. Deze, schout van Weelde, werd door J. van der Achter, abt van Tongerlo, in 1744 als secretaris van Ravels aangesteld. Hij bleef die functie bekleden tot 1774. Bols bediende zich van een authentiek afschrift door A. (sic) H.Y.B.Grammaye. We zijn geneigd hierin E(erwaarde) H(eer) J(an) B(aptist) Gramaye (1579-1635), de bekende historiograaf, die nog verschillende andere afschriften over Weelde zou hebben geleverd, te herkennen. Een vidimus van enkele oorkonden, dat de Aartshertogen in 1612 aan Weelde verleenden, verwees zelfs uitdrukkelijk naar de cotype van authentiek ende attestatie van onsen historieschryver J.Baptist Grammaye. Blijkens zijn onderschrift zou Gramaye zelf zich voor de tekst van de oorkonde van 1307 gesteund hebben op een oudere authentieke kopie die ondertekend was: Recognitum est Martsud (sic).

De overeenkomst van dit onderschrift met dit van Afschrift I is treffend genoeg om aan te nemen ofwel dat de zogenaamde versie van Gramaye als basis diende zowel voor Afschrift I als voor Afschrift II, ofwel dat de tekst "van Gramaye" en Afschrift I teruggaan op een zelfde authentieke kopie. Vervelend daarbij is dat beide afschriften niet erg betrouwbaar lijken en dat zij met name voor de zinsnede, door de uitgevers als onsen lieven ende getrouwen van Cortenberch gelezen, afwijkende versies hebben.

Afschrift I

nae rypen rade van onsen
lieven ende getrouwen
van Cortenbach...

Afschrift II

met rypen rade van onsen
lieven ende getrouwen
Jan Contentbucht

Zo men de grammaticaal logischer versie van Afschrift II aanvaardt, dan lijkt meteen het zwaarste bezwaar tegen de oorkonde te vervallen. Men blijft dan niettemin zitten met de vraag wie deze Jan Contentbucht (eventueel Cortenbach) wel kan geweest zijn. Normaal zou men daarbij een nadere aanduiding van zijn functie of kwaliteit verwachten. Hij is in elk geval niet de heer van Weelde, dat in deze jaren in de handen van het geslacht De Bie was. Ook onder de raadslieden en de financiële en juridische ambtenaren van de hertog in deze periode komt hij

niet voor. Daarenboven is er een hele reeks bezwaren tegen de echtheid van de oorkonde in te brengen.

De vaststelling dat de twee afschriften beide in het gemeentearchief van Weelde bewaard zijn, is zeker niet van aard ons wantrouwen te temperen, daar wij in de cartularia en inventarissen van de hertogelijke archieven van Brabant er verder geen spoor van vonden, ofschoon volgens Afschrift I de tekst in een cartularium van de Brabantse archieven te Vilvoorde was opgetekend. Zelfs in de notitie over Weelde van historiograaf Gramaye, die toch een afschrift van de oorkonde zou hebben geleverd, vindt men ze niet vermeld. De inwendige kritiek op het charter van 1307 laat trouwens weinig ruimte voor twijfels.

Afschrift I: *Wy Johan by der graciën Godts hertoch van Lotringe ende van Brabandt...*

Afschrift II: *Wy Johan by der Gratie Godts hertogh van Lotteringen ende van Brabant...*

Aldus luidt de intitulatio, maar het is voldoende bekend dat deze na 1288 in Brabant steeds ook een verwijzing naar de hertogelijke titel van Limburg bevat. De datering is al even vreemd:

Afschrift I: *Gedaen in de stadt van Brussele in de maent van Oechste anno 1307...*

Afschrift II: *Actum in de stadt van Brussele in de mant van Oechste anno 1307...*

Het weze vooreerst opgemerkt dat de Brabantse kanselarij in deze jaren voor de datering van Latijnse oorkonden nagenoeg steeds *Datum* ... gebruikt, uitzonderlijk *Datum et actum*... Afschrift II is echter nogal vrij (Zo heeft het ook *prinse* in plaats van *grave van Vlaenderen*) en men zou dus de voorkeur moeten geven aan de versie van afschrift I. Toch is ook die formule vreemd. In het veertigtal akten in het Diets die ons van Jan II uit de jaren 1301-1312 bekend zijn, komt, buiten het hier besproken document, slechts in twee de datering ingeleid door *Gedaen* ... voor: in één van 28 mei 1306 en in één van 4 december 1306. De gebruikelijke formules waren daarentegen: *Dit was ghedaen* ... of *Ghegheven*... of een combinatie van beide. De vermelding van de plaats van uitgave is in de oorkonden van Jan niet frequent.

In de Dietse oorkonden uit de jaren 1301-1312 komt ze zelfs slechts vier maal voor en dan in bondige vorm: *te Vuren* (in een gemeenschappelijke oorkonde met Jan, heer van Kuik, op 10 juli 1306), *te Sente Gheertruidenberghe* (8 juni 1307), *te Brussele* (12 januari 1311 en 28 september 1311). *Anno 1307* is als vorm in de Dietse oorkonden van Jan II onbekend buiten het besproken charter. Gebruikelijk was *int jaer ons Heren*, veelal aangevuld met *als* (of *doe*) *men screef*... Het jaartal werd in de regel voluit geschreven. Een enkele keer werden wel Romeinse cijfers gebruikt maar dan werden nog bij de laatste delen ervan letters gebruikt, bij voorbeeld *ende sesse* of *ende VI*. Eenmaal kwam de vorm M^oCCC^oV^o voor. De dag van uitgifte werd steeds precies aangegeven. Buiten de besproken oorkonde zijn er slechts twee waar dit niet gebeurt. Dan nog zijn ze nauwkeuriger dan ons charter: *in dierste weke van Hoymaende*. De aanduiding van Turnhout als *vryheyt* in de oorkonde boezemt eveneens wantrouwen in. Nog in 1338 en 1363 heet Turnhout *poort* en in 1332 nog *urbs*. Ook de uitdrukkingen *geoctroyeert* en *in teecken van condtschap* lijken ons in akten van Jan II misplaatst. De hierboven uitgebrachte bezwaren tegen de echtheid van de oorkonde van 1307 zouden voor een deel kunnen afgezwakt worden door aan te nemen dat de tekst in feite een onhandige vertaling van een oorspronkelijk Latijnse oorkonde is en/of dat de versie waarop beide afschriften teruggaan de neerslag van een wel bijzonder slordige teksttraditie is.

1407. Oorkonde van Hertog Anton

Al met al, blijft het stuk van augustus 1307 naar de vorm hoogst verdacht. De inhoud roept ook al twijfels op, omdat Weelde, zich beroepend op zijn onderhorigheid aan de graaf van Vlaanderen, hiermee aan een aantal fiscale verplichtingen poogt te ontkomen. Ogenscheinlijk vindt de argumentering daaromtrent steun in een oorkonde van hertog Anton van Brabant van 5 juli 1407. Onlangs ontdekte archivaris H. de Kok te Turnhout een ander authentiek afschrift van dit charter. Het werd afgeleverd door *G. Lemnius Weelde a secretis 1632*. Deze copiist is waarschijnlijk te identificeren met Guillielmus of Willem Lemmens, meester in de rechten en secretaris van Weelde vanaf 1630. Hij steunde zich naar zijn verklaring op een afschrift hem verschaft door J.B.Gramaye (†1635).

In de oorkonde van 5 juli 1407 bevestigde Anton, hertog van Brabant, alle vrijheden en voorrechten van de inwoners van Weelde en toebehoorten, nadat hij de heerschappij hierover op 2 mei 1407 door een ruil tegen *Dermonden* of *Dermont* (naar gelang het afschrift) heeft teruggekregen. Voor die datum had Weelde *lange aen den graefschappe van Vlaanderen* toebehoord! Terecht werden al vragen rond deze beweringen gesteld. Weelde maakte immers in 1363 en 1374 deel uit van de apanage die aan Maria, echtgenote van Reinald van Gelre, was toegekend als haar aandeel in het nalatenschap van haar vader Jan III van Brabant. In 1404 daarenboven, dus voor de zogenaamde ruil, beboette de schout van Turnhout de inwoners van Ravels, onderhorigheid van Weelde, omdat zij de banrechten van de molen van Weelde niet naleefden. Als met *Dermonden* of *Dermont* inderdaad Dendermonde bedoeld zou zijn, dan wordt die hele ruil nog onwaarschijnlijker. In het laatste kwart van de veertiende eeuw behoorde deze stad onbetwistbaar onder Vlaanderen. Jan zonder Vrees, graaf van Vlaanderen, legde er op 22 april 1405 de eed als heer van stad en land van Dendermonde af, zoals zijn ouders en voorgangers dit steeds hadden gedaan. De oorkonde van Anton werd te Brussel op 5 juli 1407 verleend, maar volgens zijn nauwkeurige en gedetailleerde hotelrekeningen verbleef Anton van 3 tot 6 juli te Tervuren. Ook deze oorkonde wordt noch in de cartularia van Brabant noch door J.B.Gramaye in zijn notitie over Weelde vernoemd. De beide afschriften zijn eveneens afkomstig uit het milieu van Weelde. Het oudste afschrift van het document is, zoals gezegd, geleverd door Willem Lemmens, secretaris van Weelde, die in de jaren dertig van de zeventiende eeuw ook van twee andere, nog oudere charters voor Weelde een authentieke copie leverde.

1232. Vrijheidskeure van Weelde door Hertog Hendrik I

Het oudste ervan, dat hij, volgens zijn onderschrift, vervaardigde in 1639 naar een afschrift hem eveneens geleverd door Gramaye, is een verder totaal onbekend privilege van hertog Hendrik I van Brabant de dato Leuven 29 juni 1232. De akte specificeert dat de inwoners van Weelde hetzelfde recht en dezelfde vrijheid als de burgers van 's-Hertogenbosch hebben gekregen en dat zij aldus vrij zijn van karweien, tol en gruitrecht in het hele hertogdom. Verder wordt nog bepaald dat de inwoners van Weelde een keure zullen hebben zoals de andere burgers in Brabant. Op het eerste gezicht sluit de vrijheidskeure van Weelde volledig aan bij de verleningen van het recht van 's-Hertogenbosch door Hendrik I in 1232 aan de Noordbrabantse dorpen Eindhoven en Sint-Oedenrode. Mogelijk moet ook Oisterwijk rond deze tijd het recht van 's-Hertogenbosch ontvangen hebben, maar de betreffende oorkonde, blijft, ook na het pleidooi van H.P.H.Camps, hoogst verdacht. Rond 1230 kreeg bovendien Dormaal (nu gemeente Zoutleeuw) het recht van 's-Hertogenbosch. Wegens het ontbreken van het origineel kan de echtheid van het oudste charter voor Weelde ook alleen maar aan interne authenticiteitscriteria worden getoetst. De diplomatiek van de oorkonden van Hendrik I is echter tot nu toe weinig bestudeerd. (wordt vervolgd)

Het ontstaan van de vaart en de kleinijverheid te Ravels en Oud-Turnhout

door Jan Aerts en Rik Van Tigchelt

1. Ontstaan van het kanaal

De verbinding van de Maas met de Schelde realiseren via een kanaal is een droom geweest van regeerders van diverse pluimage. Een droom die zijn oorsprong vindt in de late middeleeuwen. Reeds in 1440 bestonden de plannen om de Grote en de Kleine Nete te kanaliseren en door een kanaal met Antwerpen te verbinden. Door allerhande omstandigheden is het nooit tot een realisatie gekomen. Wel werd in 1486-1490 een 7 km lang kanaal aangelegd dat water van het Groot Schijn (Wommelgem) tot aan de huidige Meir moest brengen.

Dit kanaal kreeg de naam "Herentalse Vaart" mee, doch werd in 1936 wegens verzanding afgeschaft. Een van de oudste erkende projecten voor een Schelde-Maasverbinding zou dateren van 1517, toen Karel V een concessie verleende voor de kanalisatie van Demer, Gete en Méhaigne doch men kwam nooit tot een echte realisatie. In 1626 begon markies San Angelo met het graven van een kanaal in de omgeving van Venlo. De constante oorlogsdreiging noodzaakte een voortdurende militaire bescherming van deze werken. Het was naar aanleiding van een bezoek in juli 1627 van aartshertogin Isabella aan de werven, dat het ontworpen kanaal de naam kreeg van "Fossa Eugenia". Het kanaal was hoofdzakelijk een verdedigingslijn tegen de "Verenigde Provinciën". In 1628 heeft dan Frederik-Hendrik van Nassau met de inname van 's-Hertogenbosch, Maastricht en Rheinberg en door op te rukken naar het Prinsbisdom Luik (Dalhem, Limbourg) de plannen van een Rijn-Maas-Scheldeverbinding teniet gedaan. Het verdrag van Münster dat in 1648 de scheiding van Noord en Zuid officieel bekrachtigde en waardoor de zuidelijke grens verlegd werd kende aan Nederland de feitelijke heerschappij toe over de riviermonden van Rijn, Maas en Schelde waardoor de definitieve aanleg van een Schelde-Maas-Rijnverbinding verloren leek.

Zowel in de 17de als in de 18de eeuw werden nog pogingen aangewend om een verbinding tot stand te brengen doch zonder resultaat. Pas na de annexatie van België bij Frankrijk met inbegrip van Limburg en Luik kwamen de plannen van een Rijn-Maas-Scheldeverbinding weer terug naar boven. Naar aanleiding van zijn bezoek aan Brussel in 1803 besloot Napoleon Bonaparte tot het graven van een nieuwe verbinding vertrekkende van Neuss op de Rijn over Venlo op de Maas, over de laagste scheidingslijn tussen Maas en Schelde, nl. Bocholt en Lommel naar Antwerpen over Herentals.

Hij noemde dit "le canal du Nord". Hiermee werd dus een definitieve stap gezet naar de aanleg van de Kempense kanalen. In 1808 is het werk op verschillende plaatsen in uitvoering en in 1809 is de voedingsgracht beëindigd evenals verschillende kanaalsecties. De aanhechting van het "Koninkrijk Holland" in 1810 bij het Franse Keizerrijk had het stopzetten der werken als gevolg, vermits de Hollandse autoriteiten deden gelden dat de "Tussenwateren in Nederland" de drie rivieren samenbrachten waardoor alle andere verbindingen overbodig

waren. Na de hereniging van de Nederlanden onder Willem I werd het door Napoleon niet beëindigd werk voltooid in die zin dat de voedingsgracht van het Canal du Nord werd verbreed en doorgetrokken tot Maastricht. Verder noordwaarts volgde het tracé de in 1810 verlaten werken van het "Noordkanaal" tot Nederweert en verder naar de Maas te 's-Hertogenbosch. Alzo werd de verbinding, tot stand gebracht tussen het Luikse bekken en de Nederlandse havens, "de Zuidwillemsvaart", genoemd naar zijn promotor.

Antwerpen voelde zich door deze nieuwe verbinding zeer benadeeld en een vraag in 1828 van de provincie Antwerpen aan de koning om het Noordkanaal tot Antwerpen door te trekken werd geweigerd. De zuidelijke provincies moesten wachten tot de oprichting in 1830 van een soevereine Belgische Staat om een verbinding tot stand te zien komen. In 1843 werd door wet besloten tot het graven van het kanaal Bocholt-Herentals; deze werken werden voltooid in 1846. Dit kanaal werd verlengd naar Antwerpen langs de Kleine Nete, de Beneden-Nete, de Rupel en de Schelde. Drie verbindingen werden hierop aangesloten: het kanaal van Beverlo, het kanaal van Dessel naar Hasselt en het kanaal van Dessel naar Turnhout en verlengd naar Schoten. Deze kanalen hadden een dubbel doel: transport per water tussen Luik en Antwerpen verzekeren enerzijds, en anderzijds de onvruchtbare Kempische zandgronden te bevloeden. Ze kenden een zeer grote bloei, doch de verbinding Antwerpen-Luik bleef een reeks van moeilijkheden kennen, welke zich hoofdzakelijk als volgt situeerden:

- bij het buitenvaren van Antwerpen waren druk bereden draaibruggen (spoor- en wegverkeer);
- bij de doortocht te Herentals: spoorbrug die met tussenpozen werd bediend;
- de sluizengroep te Blauwe Kei, welke aanleiding gaven tot lange wachttijden;
- de doortocht te Maastricht waar benevens een dubbele grensovergang, 8 beweegbare bruggen, drie vaste bruggen en één tunnel, met daarenboven tussen Maas en kanaal een uiterst gevaarlijk jaagpad op een kaaimuur.

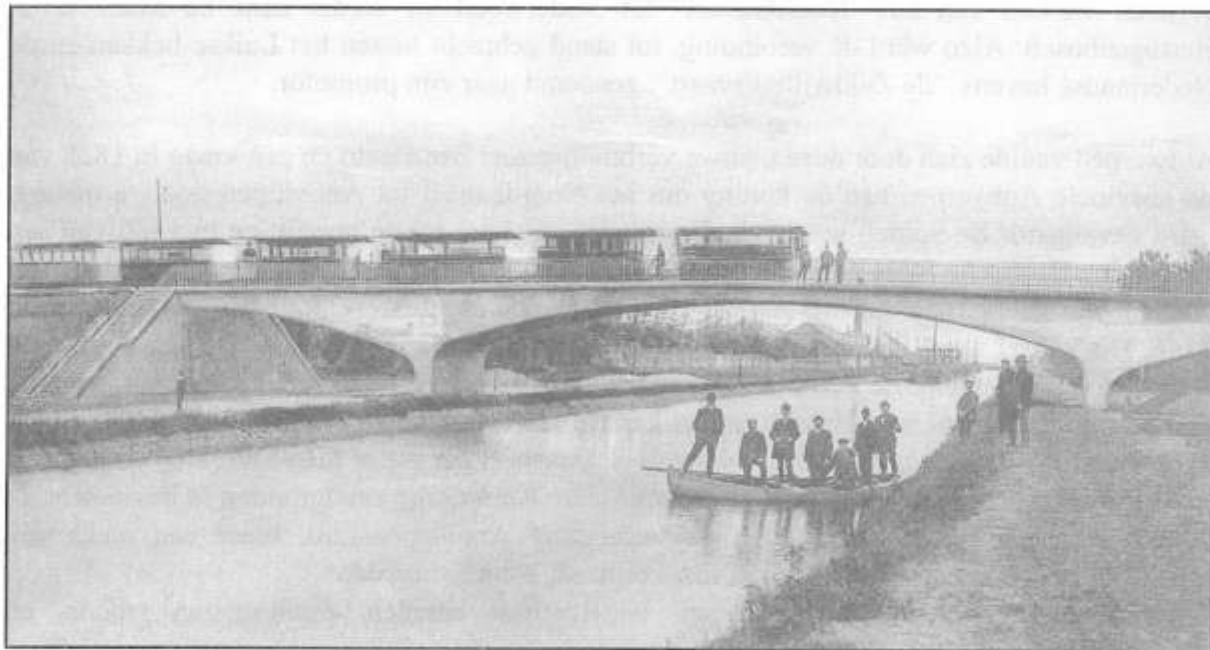
In 1928 werd dan de Dienst der Scheepvaart opgericht met de bedoeling de vaartijd tussen Antwerpen en Luik te verminderen, in afwachting dat het nieuwe Albertkanaal, rechtstreekse verbinding tussen Antwerpen en Luik, voor schepen van 2000 ton, zou zijn klaargekomen. De vaartijd bedroeg in de twintiger jaren in de korte maanden soms 21 dagen en gemiddeld 15 dagen. Deze duur werd na enkele jaren reeds teruggebracht tot 8 dagen, dankzij georganiseerde jaagdiensten op sommige moeilijke punten (Lommel, Blauwe Kei), de verlenging van de bedieningsduur der kunstwerken door aangepaste verlichting, een systematisch onderhoud der kunstwerken door gespecialiseerde onderhoudsploegen en vooral door de rationalisatie der bediening.

Op dit ogenblik bedraagt het traject Antwerpen-Luik, dankzij dag- en nachtscheepvaart, van 18 tot 24 uur. Samengevat kan gezegd worden dat de Napoleontische en de Hollandse periode de weg geëffend hebben naar de Kempense kanalen. Verder heeft in de eerste decennia na de onafhankelijkheid van België ondermeer de realisatie van het Kempense kanalenet, de prestigieuze aanpak van de jonge natie verkondigd.

2. Overzicht van de aanleg van de Kempense kanalen.

In 1845 werd besloten een zijtak te graven van het Kempisch kanaal. Deze zou vertrekken vanuit Dessel en eindigen te Turnhout. Onder leiding van ingenieur Kummer werden de werkzaamheden aangevat. Reeds het volgende jaar was dit werk voltrokken en kon het nieuwe vak van het kanaal worden ingehuldigd. Dit gebeurde op 21 september 1846, in aanwezigheid van de toenmalige minister van openbare werken, de provinciegouverneur en de generale

opzichter van bruggen en wegen. Deze inhuldiging ging gepaard met de nodige festiviteiten. In een krant van die tijd gewaagde men zelfs van 10.000 mensen die deze festiviteiten bijwoonden, onder wie veel vreemdelingen, bijzonder Hollanders.

De vaart te Ravels (1904)

J.E.Janssen in zijn "Turnhout in het verleden en het heden" schreef: *"De kom der Vaart op den Castelein leverde een heerlijk schouwspel op. Bij middel van eenige aaneen vastgemaakte schepen had men een vlottend paviljoen, met smaak versierd, opgericht. Hier vlak voor, op de werf stonden een verhoog en twee tenten waarboven de Belgische en de Hollandsche vlaggen wapperden, om de vreemde muziekmaatschappijen te ontvangen"*. De toenmalige burgemeester van Turnhout, Josephus Dierckx, hield een opgemerkte redevoering, echter wel in het Frans. Hierin vergeleek hij Turnhout met het Russische Siberië: in het slechte seizoen omringd door een wal van slijk, en gedurende de zomer door een omheining van zand. Hij onderstreepte hoe, na de gebeurtenissen van 1830, de onafhankelijkheid van België, de Kempen nog steeds in de vergetelheid bleef. Hij meende dat, dank zij het kanaal, de Kempen zou omgetoverd worden in een vruchtbare streek. De landbouw zou gaan bloeien en ook de handel zou toenemen dankzij de aansluitende handelswegen. De burgemeester kon echter niet nalaten zijn spijt uit te drukken, over het feit dat de koning, bij een zo belangrijke gebeurtenis, belangrijke afwezige was...

Het bedoelde gedeelte van het kanaal liep van Dessel tot Turnhout en kreeg de benaming "oude vaart". Een verwijzing hiernaar vinden wij in de straatbenaming "Oude Vaartstraat". Een andere straatbenaming luidt echter "Nieuwe Kaai" en dit duidt aan dat er later nog een tweede gedeelte, dat Turnhout met Antwerpen zou verbinden, gegraven werd. Het Aankondigingsblad van 21 april 1846 meldt: *"Voor de Turnhoutsche Vaert was er toegestaan 1 miljoen 40 duyzend franken. De uitgaven zyn veel aanzienlyker geweest, en eene der oorzaken die hiertoe hebben bygedragen, is hierin gelegen dat het Staatsbestuer heeft moeten geld toelleggen, om gedurende den winter van 1845 tot 1846 een getal van 2000 arbeyders aen dit Kanael gebezigd te houden; edoch slechts een derde der gevraegde som is hiertoe gebruyckt en de overige twee derden deelen zullen aengewend worden om andere achterstellen te vereffenen. Met deze 280 duyzend franken beloopt den onkost onzer Vaert tot*

1420000 franken. Derzelver lente bedraegt 25.734 meters, of vyf uren van 5000 meters, zoo dat deze communicatie-middel 284 duyzend franken per uer kost."

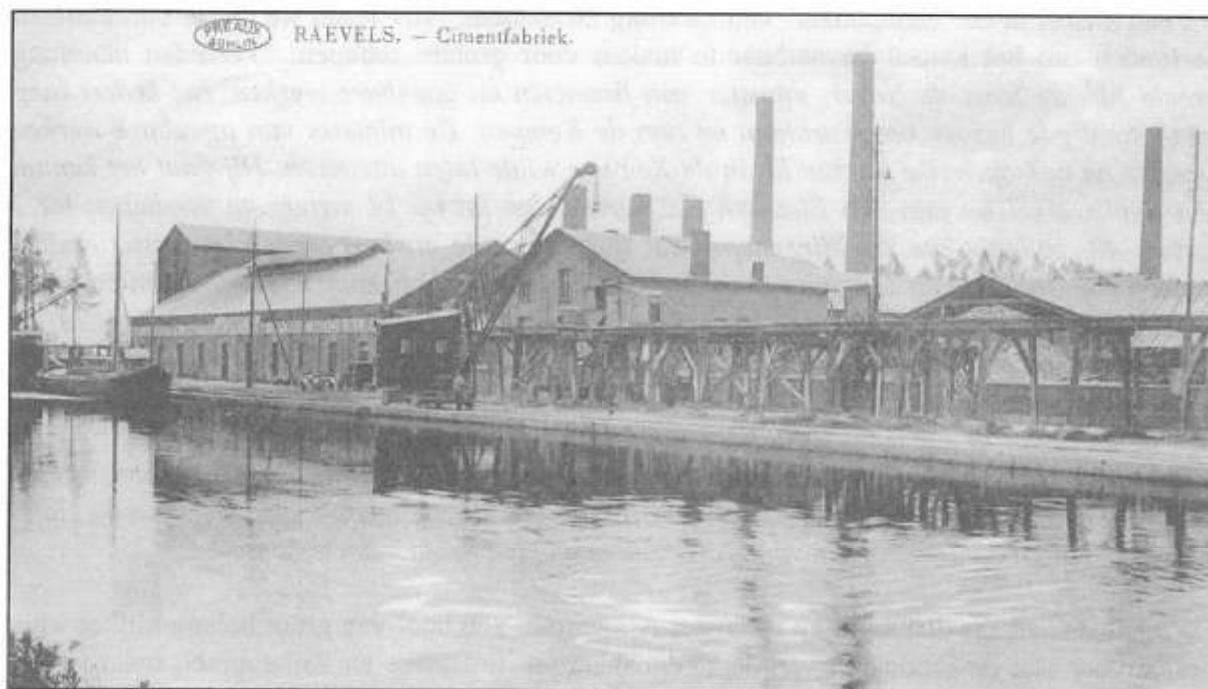
In het "Verslag van Turnhout" van 1863 leest men het volgende: "De eerste sektie dezer vaart beginnende aan de kom op de Castelein alhier, is den 31 juli 1863 in het provinciaal gouvernement van Antwerpen openbaar aanbesteed aan den heer Joseph Lenaerts, van Turnhout en den heer Coenen van Weert, voor de som van 1.229.000 BEF." Groot belang had de oude vaart voor de verbinding van de Kempen met de Luikse kalkstreek. Kalk was nu eenmaal de onontbeerlijke grondstof voor het verbeteren van onze kalkarme en zure gronden. Zowat twintig jaar later werd het kanaal doorgetrokken naar het Antwerpse.

Uit een artikel in de "Kempenaar" van zaterdag 26 oktober 1901 lezen we dat er ooit plannen bestonden om het kanaal bevaarbaar te maken voor grotere schepen: "Verleden maandag bracht Mr. de Smet de Nayer, minister van financiën en openbare werken, het sedert lang aangekondigde bezoek aan Turnhout en aan de Kempen. De minister van openbare werken wees er nu ook op welke werken hij in de Kempen wilde laten uitvoeren. Hij gaat het kanaal van Ryckevorsel tot aan den Blauwen Kei verbreedten tot op 14 meters en verdiepen tot 2 meters 40, zodanig dat de Rijnschepen tot de verfraaide en herboren Kempenstad zullen kunnen doorstevenen en Turnhout in zekere zin een Haven zal bekomen. Die werken zullen in 1902 aanbesteed worden en waarschijnlijk ook nog voltooid worden. Daarna bracht M. de Smet de Nayer een bezoek aan M. Dierckx oud-volksvertegenwoordiger en om 10 u. 3/4 was hij met zijn gezelschap, waarbij zich de achtbaren burgemeester Van Hal had aangesloten, aan de kaai van de nieuwe vaart. Toen hier werd gewezen op de wenselijkheid dien bassin gedeeltelijk in te dijken om een breedere kaai te bekomen, verklaarde M. de minister dat daarvan heden geen kwestie meer kon zijn, aangezien de groote schepen, welke later Turnhout zullen aanlanden, een vaarwater zullen moeten hebben om te kenteren..."

De nieuwe vaart die dus doorliep tot in het Antwerpse, zou later van groot belang blijken voor het vervoer van de produkten van de steenbakkerijen te Beerse en Rijkevorsel, maar ook te Oud-Turnhout en Ravels. Er was zelfs een tijd dat een groot deel van de schepen, de zogenaamde cementschepen in groot aantal over de vaart voeren. Zij waren allen eigendom van de Cimenteries et Briqueteries Réunis. Dit bedrijf had destijds zijn werkplaatsen te Ravels. Het kanaal bleef niet gespaard van rampen. De 1 juli 1866 om 10 uur 's morgens brak de dijk der nieuwe vaart door ter streke de Vellekens en overstroomde de nabij liggende velden, gelukkiglijk zich bij eene merkelijke schade aan de oogst bepalend. En de Kempenaar van zaterdag 15 november 1879 meldde dan: In den nacht van zaterdag op zondag kwamen de akelige tonen der alarmklok plotseling onze bevolking uit haren slaap wekken en eene ontzettende ramp aankondigen. De dijk van het Kempisch kanaal, tusschen de oude bassin en brug 8, was op een breedte van 10 meter doorgespoeld, en al de landerijen van de Doolhof tot achter de Meirgoren waren daardoor onder water gezet. Door een loopje, dat onder de bedding der vaart vloeit en niet meer bijtijds kon gestopt worden, werden ook al de landerijen aan de overzijde van het kanaal overstroomd, zoodat op het oogenblik nog meer dan honderd hectaren land van het water te lijden hebben. Het bruuske water spoelde met zoveel kracht naar de doorbraak, dat een ijzeren schip, hetwelk met eene gansche lading steen in den bassin lag, van zijn ankerplaats werd losgerukt en als een weerlicht in de doorbraak van den dijk werd geslingerd. Dat schip, hetwelk echter zondag namiddag reeds kon worden gelicht is het eigendom van M. Descamp, steen- en pannenfabrikant te Beerse, die ontzagelijke schade moet geleden hebben, wijl hij op dit oogenblik der ramp niet minder dan vier met steen geladen schepen in het kanaal had. Een ander schip dat van de zijde van Ravels kwam afgedreven

werd tegen het metselwerk van brug 8 geslagen, en het schijnt zelfs dat eene vrouw, die zich op dat schip bevond, door die botsing werd gekneusd.

De stedelijke overheden en de ambtenaren van het bestuur van bruggen en wegen snelden op het eerste alarmsein naar het toneel des onheils, doch het was niet mogelijk van op staanden voet afdoende hulpmiddelen aan te wenden. Nu meer dan ooit heeft men kunnen bestatigen hoe nuttig het zou wezen, ja hoe noodzakelijk het is, dat er aan de brug op de Castelein eene afsluiting wordt gemaakt, waardoor het water kan weerhouden worden. Als die brug voorzien was van deuren, dan zou tenminste den waterweg van Turnhout met Antwerpen open zijn gebleven, terwijl Turnhout nu te vreezen heeft dat de scheepvaart op zijn beide kanalen gedurende weken of maanden gestremd blijft."

Steenfabriek te Ravels (1923)

Ook in de oorlog speelde de vaart zijn rol, biezonder in de eerste wereldoorlog. Zo werd op donderdag 22 april 1915 plotseling de vaart afgesloten en alle verkeer over de bruggen verboden. Deze maatregel gaf aanleiding tot zware moeilijkheden. De inwoners van Kastelein, Heizijde, Nazareth enz. konden niet meer in de stad om eetwaren te kopen. De inwoners van verder af gelegen plaatsen, Merksplas, Ravels, Weelde en Poppel konden Turnhout niet meer bezoeken. In november 1916 werden op de Kastelein en aan de brug naar Merksplas overal versterkingen aangebracht, loopgrachten gegraven en prikkeldraad gespannen, kortom al wat nodig was om de plaats in staat van verdediging te stellen. Vreesden de Duitsers gevaar vanuit Holland? Het belang van het kanaal voor het vervoer is zeker niet te onderschatten. Toch ondervond deze drukke verkeersader al vlug last van het opkomende goederentransport per spoor.

Reeds J.E.Janssen, in 1905, schreef: *"Nog steeds is de handel op de vaart bloeiend, alhoewel verminderd, sedert het groot verkeer der spoorwegen"*. De opgang van het vrachtverkeer langs de weg heeft het vervoer per boot opnieuw een slag toegediend. Het kanaal wordt praktisch uitsluitend nog gebruikt voor het vervoeren van bouwmaterialen, in opdracht van de langs het kanaal gelegen bouwmaterialenhandelaren. (Wordt vervolgd)

